

Прокопов Д. Є.

ФІЛОСОФІЯ, ПИСЬМО, ЧИТАННЯ: У. ЕКО

Статтю присвячено дослідженню окремих змін, що відбулись у філософському - і певною мірою історико-філософському - дискурсі ХХ ст. у зв'язку з розвитком семіотики, а також спробами переосмислити взаємовідношення філософії й літератури та представити її як специфічну практику письма.

- Ні, не це,- пояснив археолог.- Елімії інші.
- Так нецікаво,- зауважив абат,- Навіщо знати ім'я, коли предмет і так зрозумілий?
- Це необхідно для підтримання бесіди.
- Тоді можна дати цьому предметові іншу назву.
- Звичайно,- сказав археолог,- але тоді залежно від співбесідника одну й ту саму річ слід буде називати по-різному.
- Ви помиляєтесь,- сказав абат.- Таке трапляється лише зі співбесідником, якого потрібно повернути до своєї віри [1].

Навряд чи нам вдасться легко знайти історичний аналог такої дисципліни, яка б відтворювала всю неоднозначність того «транс» та «квазі» дисциплінарного місця, яке в структурі сучасного гуманітарного знання зайняла семіотика. Залишаючись дослідженням знакових систем, вона разом з тим спромоглася синтезувати в собі широкий спектр загальнофілософських, епістемологічних, естетичних та логічних проблем. Подібний «розкол єдності дисциплін» та «праця на порубіжжі», як її описує Ролан Варт [2], що спричинила реструктуризацію на нових засадах системи філософського знання, перш за все ставить нас перед проблемою зміни самого характеру філософського дискурсу. Втрачають свою колишню значущість не лише традиційні критерії класифікації філософських текстів, а й критерії класифікації самих філософів. Не зупиняючись на внутрішньофілософських передумовах цього процесу, вкажемо лише на те, що суттєву роль у конституванні подібної ситуації відіграла поступова елімінація границь між практиками філософування та практиками письма, і тим самим між тими, хто філософує, і тими, хто пише. Що в свою чергу суттєво проблематизувало традиційний образ філософа, енциклопедичний список філософів та стандартні правила філософування, чи, як їх визначає Рудольф Гаше, «умови можливості філософського дискурсу». В цьому відношенні доволі показовою є полеміка, що розгорнулася між Крістофером Норрісом та Річардом Рорті з приводу співвідношення «письма» та «філософування», чи точніше «письма-як-

філософування» та «філософування-як-письма», в текстах Жака Дерріда. Не виникає сумніву, що таким чином сформульоване запитання, а саме: «Чи можна вважати Дерріда трансцендентальним філософом?», - багато в чому було задано й передвизначено фігурою обговорюваного автора, який, як пише сам Дерріда про Сократа, «робить вигляд, що належить до роду тих, хто робить вигляд, що належить до роду тих, хто існує» [3]. Однак разом з тим це обговорення явно виходить за межі дилеми «(серйозний) — (ігровий) Дерріда». По-суті йдеться про те, чи можна (і чи є сенс) визначати філософію як певний специфічний літературний жанр, своєрідну, особливу практику письма, розробку певного кінцевого словника, або вона є, як пише К. Норріс, чимось більшим, ніж «простим видом письма» [4]. Звичайно, що все це можна визначити як дещо, що виходить за предметну сферу «філософії-як-строкої-науки», чи, навпаки, разом із Р. Рорті охарактеризувати подібне запитання як спробу повернутися до «до-іронічного» метафізичного філософування, що супроводжується абсолютизацією кінцевого словника, який обертається навколо розрізнення між явищем і реальністю та глибоким переконанням у можливостях «схоплення реальної сутності» [5]. Однак чи не відмовляємося ми в цьому випадку помічати ті «справжні» події, які, за словами Ф. Ніцше, приходять не з галасом, а «голубиним поступом»? Разом з тим намагання ввести ці проблеми в коло філософського обговорення має і суттєве методологічне значення, особливо для такої дис-

ципліни, як історія філософії. Адже, окрім того, що означене запитування спрямовується у бік прояснення самої сутності філософування, воно ще й окреслює проблему критерію ідентифікації. Як наука історія філософії, звісно, може дозволити собі не знати всіх філософів, але повинна бути впевненість у тому, що вона має такий універсальний критерій «відповідності», який би завжди дозволяв описати будь-що як філософію чи нефілософію, і будь-кого як філософа чи нефілософа, така собі «об'єктивуюча позиція-місце» (*position, place*), яка дає змогу аналізувати, критично читати та інтерпретувати [6]. При цьому, як відмічають Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі, постає тема «друга», чи, точніше, визначення «концептуальних персонажів» (у значенні «друзів концепту»), які навіть не стільки мають мудрість, скільки претендують на неї, «виступаючи радше як потенційні претенденти, аніж реальні здобувачі» [7]. Отже, до чого звернений цей історико-філософський критерій? Очевидно, що до «форми претензії» - декотрі з яких ми погоджуємося визнавати філософськими, а декотрі — ні. Здійснення історико-філософської ревізії передбачає чітке усвідомлення критерію-форми як умови своєї можливості, й до останнього часу цей критерій практично ніколи не становив проблеми: незважаючи на всю змістовну відмінність, історія античної філософії у викладі В. Віндельбанда та Діогена Лаерція тотожні щодо кола філософських персонажів. Однак наприкінці ХХ ст. подібна результативна безпроблемність, на жаль, стала доволі проблематичною. Не вдаючись до теоретичних передумов цієї зміни ситуації, вкажемо лише на серію емпіричних фактів: з'являється дедалі більше «персонажів», для яких класичні критерії філософського огляду та історико-філософського суддівства (*krites*) виявляються незастосовуваними, вони просто вислизають з о-світленого і певною мірою о-свяченого історико-філософською традицією поля, внаслідок чого починає давати збої процедура історико-філософського пред'явлення до впізнання.

Мабуть, одним з найпомітніших сучасних зразків подібного вислизання від «філософських» визначень може стати фігура Умберто Еко (єдиним незаперечним предикатом до імені якого є лише поняття «автор»¹), автора однаково

відомого як завдяки своїм літературним творам («Ім'я троянди», «Маятник Фуко», «Острів завтрашнього дня»), так і студіям у галузі семіотики та філософії мови («Відсутня структура», «Теорія семіотики», «Роль читача», «Семіотика та філософія мови», «Мандрі у гіперреальності»). Перша ж спроба підпорядкувати його тексти дії певної репрезентативної моделі виявляє свою суттєву незастосованість. Проте і повна відмова від будь-якої репрезентації у цьому випадку також не вирішує проблеми. Отже, якими правилами (і чи існують вони взагалі) ми як інтерпретатори (а в цьому сенсі і як історики філософії) повинні керуватись при визначенні «родової приналежності» цих текстів? Для відповіді на це запитання і для того, щоб уникнути звинувачень у «контрабанді репрезентативної репресивності», спробуємо звернутися до однієї з останніх праць У. Еко «Межі інтерпретації». На відміну від «*Opera Aperta*», що була написана в період з 1957 по 1962 роки, та «Ролі читача», в яких автор зосереджує свою увагу на питаннях «відкритості» відкрито-кінцевого (*open-ended*) активного читання, в «Межах інтерпретації» йдеться про ті потенційні обмеження, які кожен текст накладає на дії інтерпретатора (*intentio lectoris*). Інакше кажучи, як зауважує сам У. Еко, цією працею він намагався збалансувати важелі діалектичного взаємозв'язку між правами інтерпретаторів та правами текстів, які в останні роки явно переважували у бік інтерпретаторів.

Розроблювана в попередніх працях Еко пірсівська ідея нескінченного семіозису стає предметом рефлексії і в цій книжці; однак тут головною інтенцією автора є насамперед намагання продемонструвати, що саме поняття «нескінченного семіозису» жодною мірою не означає того, що в інтерпретації немає ані об'єкта, ані критеріїв: «визнати потенційну нескінченість тексту ще означає визнання успішності кожного акту інтерпретації» [8]. Це стає можливим завдяки критичному аналізу тієї інтерпретації «нескінченного семіозису», яка була представлена Ж. Дерріда у другій частині «*De la Grammatologie*». Хоча поняття критичного аналізу, що використовується нами для визначення інтерпретації У. Еко інтерпретації Жаком Дерріда поняття «інтерпретації» Ч. Пірса, може бути застосоване лише з тією умовою, що в цьому випадку йдеться не про тради-

¹ Зовсім не випадково, що в бібліотеках, книжкових магазинах та комп'ютерних каталогах книжки У. Еко можна знайти в секціях, маркованих такими різними позначками, як «критицизм», «семіотика», «філософія», «літературна теорія», «літературна критика», «нараторологія» тощо.

ційне оціночне міркування (погана ця інтерпретація чи гарна; більше того, «критичність» цієї критики спрямована не стільки на самого Ж. Дерріда, скільки на тих його послідовників, які, наголошуючи на «неочевидних істинах», відмовляються помічати «істини очевидні»³), а про вказування на ті текстуальні відмінності, що заважають ототожненню нескінченного семіозису з деконструктивним дрейфуванням.

Цю ж саму ідею У. Еко обігрує і через введення в теорію інтерпретації «попперівського принципу фальсифікації», згідно з яким, «якщо немає жодних правил, що дозволяють виділити, яка з інтерпретацій є "найкращою", то, принаймні, існують правила, що дозволяють виділити з них "найгірші"» [9]. Безумовно, що фіксація наявності такої позиції, яка би дозволила оцінювати інтерпретативні акти з точки зору їх відповідності внутрішній когерентності того чи іншого тексту, передбачає не лише можливість, а й реальну задіяність певної метамови, оскільки компаративні пари конститууються як в площині «*текст - інтерпретація*», так і по лінії «*інтерпретація² - інтерпретація*».

На перший погляд здається, що з точки зору деконструкції ця ідея Еко є дуже вразливою і проти неї може бути спрямований доволі потужний критичний арсенал, вироблений у тривалих суперечках з неопозитивістами. Але саме в «інтерпретації» метамови і полягає відмінність запропонованої Еко концепції. Річ у тім, що для вдалого функціонування метамови немає жодної потреби наділяти її тими додатковими диспозиційними якостями, які робили б її більш потужною за звичайну мову. До речі, цей утопічний проект створення досконалої мови став безпосередньою темою дослідження двох останніх праць У. Еко: «Пошук досконалої мови» (1993) та «Мова і безумство» (1998), в яких автор розглядає «сутінкову зону між здоровим глуздом та безумством, істиною та хибністю» [10]. Отже, для інтерпретації, і в цій точці своєї рефлексії Еко постійно повертається до Пірса, достатньо того, щоби одна «частина» природної мови викорис-

товувалась як штерпретант Іншої «частини» природної мови: «метамова інтерпретації нічим не відрізняється від мови-об'єкта, .. це частина тієї самої мови, і в цьому сенсі інтерпретація виступає функцією будь-якої мови, що намагається говорити про саму себе» [11]. Проте все одно лишається питання про можливість інтерпретації як такої: чи здатні ми зафіксувати такий момент, коли інтерпретація залишатиметься сама собою, не перетворюючись при цьому, за словами Гарольда Блума, на «*misinterpretation*»? Термін «*misinterpretation*» часто перекладають як «неправильна інтерпретація», однак при цьому відчутно втрачається не лише багатство конотативного поля, що оточує це поняття, а й спотворюється його зміст, оскільки сам акт верифікації певної групи інтерпретацій як «неправильних» передбачає наявність принаймні трьох додаткових привілейованих репрезентативних конструктів: правильної (однієї чи кількох) інтерпретації, трансцендентального правила сигніфікації «правильності» *ma «hors-texte»* - позиції суб'єкта-носія означувальних практик. Річ у тім, що «*mis*», а також «*miss*» інтерпретації, це не лише «не», «ні», «поганий», «неправильний», «неправильно проінтерпретувати» чи «зрозуміти - пояснити некоректно», а й те, що перекладається російським «о» в сенсі «очитка», «описка»: це процес - результат певної похибки дії, зустрічі, відвідування, бачення, яка, крім іншого, вказує на маніфестуюче себе відчуття втрати та відсутності. Причому саме вказування відтворює не жорстку предикативну форму «неправильний», а радше різницю — *différence* «не той», «не та», яка уникає тотожності моделі впізнання - осмислення - когніції.

Якщо сформулювати запитання в більш загальній формі, то воно звучатиме так: чи не є будь-яка інтерпретація у своїй вихідній інтенції інтерпретування (і саме з приводу цієї інтенції, себто того, що вона вже визначально функціонує як привілейована точка, що задає вектор інтерпретації) відмінною інтерпретацією? Спокуса позитивної відповіді на це запитання доволі

³ На відміну від Серля, який у своїй відповіді Дерріда «Рітерация та розрізнення» звинувачує останнього в нестримній схильності говорити те, що є очевидно хибним, Еко вважає, що її слід визначити як схильність говорити те, що неочевидно істинно, чи істинно неочевидним чином (наприклад, те, що комунікація нередукована до процесу передачі певного уніфікованого значення, що поняття дослівного значення досі проблематично, що сучасне розуміння контексту надзвичайно догматично, що будь-який знак може цитуватись і тим самим поривати з будь-яким контекстом, створюючи при цьому нескінченне число нових контекстів, і т. д.). Що ж стосується «очевидних істин», то Дерріда, на думку Еко, не говорить про них саме в силу їх очевидності, в той час як інші розцінюють це як запрошення до їх фальсифікації. Той факт, що Дерріда не заперечує проти читання «Сповіді», так, ніби цей текст належав перу Селіна, ще не означає того, що саме так і належить читати текст Августина.

велика, але, на думку Еко, подібне злиття інтерпретації та «misinterpretation» прагматично не ефективно, оскільки при цьому не вдається запобігти тому, чого намагаються всіма силами позбутися, а саме: примари метамови. У. Еко пропонує дослідити ті результати, до яких ми дійдемо послідовно, застосовуючи тезу про те, що будь-яка інтерпретація - це відмінна інтерпретація. Уявімо таку ситуацію: ми маємо два тексти А та В, а також деякий текст С, що є відмінною інтерпретацією А. Будь-якому пересічному читачеві Х пропонуємо прочитати всі три тексти, після чого запитуємо його: «Відмінною інтерпретацією якого тексту виступає С: тексту А чи тексту В?» Фактично Х має вирішити дилему: С є відмінною інтерпретацією А чи В. Але чи в змозі ми (глибоко переконані в тому, що кожна інтерпретація є відмінною інтерпретацією) в такому разі оцінити першу відповідь С як правильну, а другу як неправильну?

Відмовившись від думки, що текст певним чином задає поле своїх можливих інтерпретацій, ми змушені, однак, визнати, що текст, як пише Еко, «обирає свої власні misinterpretation», оскільки для того, щоби підтвердити чи спростувати міркування Х, нам доведеться використувати початковий текст А як той єдиний параметр, що дозволив би визначити, який з текстів є його власною відмінною інтерпретацією, а який — якогось іншого тексту. Уникнути подібного проникнення метамови можна лише визнавши правильними обидві відповіді Х. Однак тоді С перетворюється на абсолютно незалежний текст, адже бути відмінною інтерпретацією А, В і чого завгодно ще означає не бути відмінною інтерпретацією взагалі. Звичайно, ми можемо погодитися з таким висновком, але тоді ми мусимо відмовитись від поняття самої інтерпретації текстів, оскільки перед нами з'являться тексти, про які нічого не можна сказати, нескінченні текстувальні масиви, що діють як миттєві точечні стимули, як своєрідні мегафабрики з виробництва нових текстів, які зникають у момент появи самого нового тексту.

Вирішення, на думку Еко, полягає в тому, що єдиною привілейованою інстанцією інтерпретації слід вважати сам текст, що в свою чергу зовсім не означає відмови від запропонованого Р. Бартом розуміння тексту як «ми *champ méthodologique*». Законом створеного текстом світу рівною мірою «мають підпорядковуватись дійові особи» [12], що мешкають у цьому світі, автор та ті читачі, які інтерпретують текст. Разом з тим

застосовуване У. Еко поняття «світ тексту(-ів)» змушує по-новому сприймати проблему інтертекстуальності. Говорячи про діалогічні поверхні, що відкриваються поліфонічними текстами (в термінології М. Бахтіна), чи про інтертекстуальні взаємозалежності (Ю. Крістева), ми так чи інакше маємо справу з феноменом відкрито-остаточної інтерпретації. Але на відміну від Крістєвої та Ріффатера, які акцентують свою увагу в першу чергу на відкритості інтертекстуального простору (Ю. Крістева визначає інтертекстуальність як транспозицію однієї чи більше знакових систем, що супроводжуються переартикуляцією висловлювань і зміщенням їх денотативних позицій, в той час як Ріффатер, говорячи про інтертекстуальність, має на увазі сприйняті читачем відношення між даним текстом та всіма іншими текстами, які передують чи наслідують йому), Еко вводить поняття «інтертекстуальних обмежень», себто тих референційних процедур, які не лише задають напрям інтерпретації, а й авторизують її.

По-суті, питання, що розглядаються У. Еко, не вміщуються у вузько спеціальні рамки строго семіотичних проблем. Адже відповідь на запитання про права текстів передбачає паралельне обговорення таких фундаментальних проблем: що означає вислів «дещо зрозуміти», чим є і що означають тексти, що слід розуміти під терміном «читач», яка природа знака, чим є співвідношення пізнаючий - пізнаване і чи можна його ототожнити з відношенням інтерпретатор - інтерпретоване? Тому зовсім не випадково, що у працях У. Еко в одній площині тексту-дослідження взаємодіють деконструкція і прагматизм, структуралізм та герменевтика, семіотика та літературна критика. Багато в чому саме завдяки своєму перебуванню «*miж-entre*» класичним прагматизмом Пірса та іронічними принципами деконструкції Дерріда У. Еко вдається одночасно і розгорнути захоплюючі обрії відкритих текстів як своєрідних динамічних епістемД представити їх у якості єдиної проекції взаємодії герменевтичних та семіотичних структур.

Серед наведених вище теорій не було названо феноменологію. Однак попри те, що сам Еко не вводить її у коло своїх досліджень, без неї доволі складно було б пояснити ту зміну парадигми в теорії текстувальної інтерпретації, про яку ми говоримо. Перш за все - це, звичайно, застосування феноменологічної теорії до аналізу літератури, а також дослідження взаємозв'язків між логікою, онтологією та літературою, що було

здійснено Романом Інгарденом на основі введеного ним розрізнення між автономними та гетерономними об'єктами. Згідно з його визначенням автономними слід вважати ті об'єкти, які мають лише іманентні якості, а гетерономними – ті, яким притаманний синтез іманентних якостей та тих якостей, що їм надавала свідомість. Таким чином, необхідною умовою існування гетерономного об'єкта є присутність усвідомлюючої цей предмет свідомості («со-осо-ио-знаючого сознания») чи, інакше кажучи, активація суб'єкт-об'єктного взаємозв'язку. І оскільки література належить саме до цього другого типу об'єктів, то будь-який літературний твір потребує здійснюваної читачем компліментарної дії «конкретизації» чи «реалізації». Незважаючи на те що книга Р. Інгардена вийшла ще у 1931 р., потрібно було майже 40 років³ для того, щоби повністю розкрити ті можливості, які потенційно несло в собі поняття «гетерономного» тексту. В певному сенсі причиною подібної «затримки-retani» стало виникнення і надзвичайно швидкий розвиток іншої теорії, яка, здавалося б, найбільш адекватно описувала літературну і взагалі мовну сферу, а саме – структуралізму. Зі структурної точки зору, будь-яка мовна форма має свою власну імпліцитну структуру, з чого випливає, що носії цих структур, себто тексти, повинні розглядатись самі по собі і самі для себе. Тому метою структурного аналізу текстів є насамперед виокремлення їх інваріантних, ізольованих формальних структур, для яких адресат, якщо і не є зовсім неважливим, то у будь-якому разі виступає такою фігурою, що може бути методологічно елімінована. До речі, доволі показовою в цьому відношенні була реакція Клода Леві-Строса на (*Opera Aperta*) після її перекладу в 1967р. французькою мовою. В своєму інтерв'ю, що ввійшло в книжку Паоло Карузо «Бесіди з Леві-Стросом, Фуко і Лаканом», Леві-Строс так визначив сутність структурного аналізу текстів: «Твір мистецтва є об'єктом, що наділений певними якостями, які повинні бути аналітично ізольованими, і він може бути повністю описаний на підставі цих якостей... Коли ми разом з Якобсоном намагались здійснити структурний аналіз

сонета Бодлера, то ми підходили до нього не як до "відкритого твору",.. ми досліджували його як такий об'єкт, що, будучи один раз створений, мав, так би мовити, кристалічну твердість». І хоча справедливість цієї критики може бути піддана сумніву, оскільки поняття «відкритості» зовсім не приводило, з точки зору Еко, до будь-чого, що вносилось у текст його емпіричними читачами⁴, але вона доволі рельєфно відбиває сутність структурного підходу до аналізу текстів.

Тоді як для англо-американської літературної критики та французького структуралізму текст уявлявся більш-менш автономним об'єктом, починаючи з 70-х років у межах лінгвістики, семіотики та літературної критики внаслідок акцентування уваги на тому факті, що сама подія тексту неможлива поза актом його читання та інтерпретації, відбулась докорінна переорієнтація⁵ загальної структури відношень текст – читач. У цьому сенсі показовим є висловлювання Вольфганга Ізера: «Текст живе лише тоді, коли його читають, і тому, якщо ми приступаємо до його вивчення, ми повинні робити це очима читача» [13]. Навколо кожного написаного тексту створюється не заповнюваний ним самим порожній (не на-(за)-писаний) простір інтерпретації чи простір читання, в якому припустимість чи неприпустимість тих чи інших інтерпретаційних рухів визначається виключно їх суб'єктом-носієм, себто адресатом чи читачем. При цьому під «текстом» часто мають на увазі не лише ті чи інші літературні твори (для яких фактор читача має надзвичайно важливе значення, особливо коли йдеться про так звану модерністську літературу), зокрема романи М. Пруста, Д. Джойса чи В. Фолкнера, а й вся сфера актуальних семіотичних феноменів, включаючи нашу щоденну мову, різноманітні звукові, візуальні сигнали тощо.

Всі ці спрямовані на читача теорії мають таку засадничу тезу: значення будь-якого повідомлення перш за все залежить від серії виборів-рішень, що здійснюються адресатом, або, коли обмежитися лише нарративними творами, – читачем. Коментуючи цю ситуацію останніх десятиліть, Еко говорить про «привид читача» [14], який надовго привласнив увагу багатьох дослідників. Проте

³ Показово, що англійський переклад цієї книги вийшов лише у 1973 р. *Ingarden R. The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature.* – Evanston, 1973.

⁴ Свою відповідь Леві-Стросу У. Еко дає у вступі до «Ролі читача», де зокрема зауважує, що, незважаючи на акцентування уваги на ролі інтерпретатора, він, однак, завжди наполягав на тому, що проінтерпретувати текст означає проінтерпретувати саме *цей* текст, а не серію чітких індивідуальних побажань.

⁵ Серед цих теоретиків слід згадати таких дослідників, як Д. Каллер, С. Фіш, М. Ріффатер, В. Ізср, Х. Яусс, М. Перрі, М. Стрнберг, Р. Варнінг та ін.

певною мірою до цього причетний був і сам Еко: достатньо згадати назву одного з розділів у «Ролі читача» - «Як створювати тексти шляхом читання», - яку Ш. Ріммон-Кенан визначив як «екстремальний вираз тенденції» [15] динамічного читання. Для визначення власної позиції Еко проводить чітку дистинкцію між трьома поняттями: «права автора», «права інтерпретаторів» та «права текстів». А щоби показати, яке значення він вкладає в поняття «право тексту», у вступі до «Меж інтерпретації» наводить історію, подану Д. Уілкінсом на самому початку свого «Меркурія». В ній ідеться про раба-індіанця, який став свідком «сили дивовижного Мистецтва Письма». Двічі покараний, цей індіанець врешті-решт повірив у «дивовижну здібність європейців спілкуватися за допомогою паперу». Запропонувавши після цього всі можливі (стратегічний план диспозиції військ ворога) та неможливі (повідомлення про смерть Наполеона) варіанти інтерпретації листа, якого було довірено індіанцю (сам лист виглядав приблизно так: «Любий друже, я відсилаю тобі цю корзину з тридцятьма фініками...»), У. Еко пише, що «у світі *Übermensch* читачів ми маємо перш за все враховувати раба», оскільки це єдиний шлях стати, «якщо не господарями, то принаймні відносно вільними помічниками семіозису», стати вільними мандрівниками, а не місіонерами нашої репрезентативної моделі, які намагаються, за Б. Віаном, «навернути до своєї віри» нашого співбесідника (яким виступає і текст), відчуті ту «нерозчленюваність, нестримність, непідкорюваність та неприсвоєність» фраз, про яку говорить Ж. Дерріда в пролозі до «*Feu la cendre*».

Таким чином, спроба У. Еко знову ввести

у коло обговорення питання, що стосуються «прав текстів», має подвійне значення. З одного боку, вона допомагає нам адекватніше (термін «краще», на думку самого Еко, є доволі проблематичний) сприйняти та зрозуміти ті ідеї, які висловлювались ним раніше, хоча сам автор визнає, що, «якщо в «структуралістські» 60-ті роки його позиція, орієнтована на адресата (насправді не така провокаційна і не така оригінальна), здавалась такою «радикальною», то його сучасні роздуми лунають радше консервативно» [16]. А з іншого боку, вона дозволяє нам увійти в ту сферу принципового для майбутнього філософії обговорення можливостей філософування як такого. Різниця між «філософським та літературним дискурсом», що ще в 1973 р. здавалась Цветану Тодорову абсолютно очевидною [17], нині практично повністю втратила свою прозорість та безпроблемність. Адже розпочата на світанку ХХ ст. у Франції та Іспанії трансформація літературного дискурсу у філософський вже давно викликала зворотний процес («подорож крізь письмо», як пише Філіпп Соллерс [18], або, використовуючи бартівський термін, «подорож», в яку «залучено весь інтелектуальний дискурс» [19]) з боку філософії, яка, визнавши той факт, що водночас з постійним потягом до ідеального теоретичного конституювання вона була і залишається однією з практик письма, сама почала перетворюватися на літературу, свідками чого ми нині і є⁶. Тезу про те, що «література стає головною темою філософії і моделлю віднайденого типу істини», Поль де Ман запропонував ще у 1979 р. [20], але питання щодо наслідків цього процесу все ще потребує радикального осмислення.

1. Виан Б. Осень в Пекине.- К., 1997.- С. 221.
2. Барт Р. Избранные работы: семиотика, поэтика.- М., 1994.- С. 413.
3. Деррида Ж. Эссе об имени.- М., 1998.- С. 160.
4. Norris C. Philosophy as Not Just a «Kind of Writing»: Derrida and the Claim of Reason // Redrawing the Lines: Analytic Philosophy, Deconstruction, and Literary Theory.- Minneapolis, 1985.
5. Рорти Р. Случайность, ирония, солидарность.- М., 1996.-С. 107.
6. Деррида Ж. Эссе об имени.- М., 1998.- С. 16.
7. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? - М., 1998.-С. 12.
8. Eco U. The Limits of Interpretation.- Bloomington, 1990.-P. 6.

9. Ibid.- P. 60.
10. Eco U. Serendipities. Language and Lunacy.-NY., 1995.- P. 9.
11. Eco U. The Limits of Interpretation.- Bloomington: Indiana U. P., 1990.-P. 60.
12. Эко У. Заметки на полях «Имени розы» // Имя розы.- М., 1989.-С. 440.
13. her W. Indeterminacy an the Reader's Response to Prose Fiction.-NY., 1971.-P. 2-3.
14. Eco U. The Limits of Interpretation.- P. 46.
15. Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics.-NY., 1983.-P. 117.
16. Eco U. The Limits of Interpretation.— P. 50.
17. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу.- М., 1997.-С. 71.

⁶ Цей самий процес може бути описаний і в термінах повернення до джерел філософії, коли філософія та література були ще нсрозрізнюваними.

18. Sellers P. Dante et la traversée de l'écriture // Tel Quel.- 1965,-№ 23.
19. Барт Р. Избранные работы: семиотика, поэтика.- М., 1994.-С. 348.
20. Man P. de. Allegories of Reading: Figurai Language in Rousseau, Nietzsche, Rilke, and Proust.- New Haven, 1979.- P. 118.

Denis Prokopov

PHILOSOPHY, WEIGHTING, READING: U. ECO

The article investigates certain problems of philosophical discourse transformations that took place in the XX century in the course of development of semiotics, and various attempts to reexamine the relations between philosophy and literature and to present it as an exceptional practice of l'écriture.